

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Nové knihy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 54 (2009), No. 3, 263--264

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141915>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2009

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

nové knihy

MILAN MAREŠ: PŘÍBĚHY MATEMATIKY. STRUČNÁ HISTORIE KRÁLOVNY VĚD.

Pistorius & Olšanská, Příbram 2008, 335 stran, ISBN 978-80-87053-16-4.

Na přebalu knihy si můžeme přečíst, že „knihy *Příběhy matematiky* je koncipována jako populární, srozumitelně psaná historie matematiky od samého jejího počátku, kdy si lidé uvědomili existenci čísel, až po současnost.“ Autor, který není historikem matematiky a pochopitelně tedy nečerpá z původních archivních materiálů, se pokusil obsáhnout celou historii matematiky a přiblížit ji laické veřejnosti. Nicméně při práci s tak rozsáhlým materiálem se do textu vloudilo značné množství nepřesností a překlepů, které mohla odhalit odborná recenze či pouhá pečlivá jazyková korektura. V knize na str. 172 se například můžeme dočíst, že Isaac Newton (který zemřel v roce 1727) nechal po smrti Roberta Hookea (1635–1730) zničit jeho portréty v Royal Society. (Správné datum úmrtí Roberta Hookea je 1703.) V poznámce pod čarou na předchozí stránce jsou zase Newtonovy náboženské traktáty datovány o sto let dříve (1619 místo správného 1719). V další poznámce pod čarou na str. 39 se píše: „Musela přijít renesance, a hlavně René Descartes, aby se číslům vrátila, před polovinou 16. století našeho letopočtu, jejich důležitost.“ Descartes se však narodil až

v roce 1596. Podobných nesrovnalostí jsou v knize desítky.

Z pohledu čtenáře lze jistě kladně hodnotit snahu o doplňky textu: tabulky, rejstřík, stručné zpracování některých matematických témat ve formě hesel. Nicméně i v tabulkách na předsádce se objevují nepřesnosti a překlepy, a to i čistě gramatické: „První písemné záznamy [o přirozených číslech] pocházejí z Mezopotámie a Egypta, s (sic!) období asi 3500 př. n. l.“ Z hlediska jazykového by bylo vhodné, kdyby si autor zvolil ustálený způsob přepisu cizích jmen a používal stále stejný a nezkomolený tvar, např. Marin Marsenna [správně má být Mersenne] je na str. 145 hned ve třech odlišných tvarech a jako Marinus Marsenne na str. 319, Sophia Germaniová [Sophie Germainová] na str. 180–181, 316, Karl [Carl] Friedrich Gauss na str. 127, Crell [Crelle] na str. 135–136, Pafnuta [Pafnutij] Lvovič Čebyšev na str. 237 a 315, William of Occam [William Occam] na str. 83, Pjotr Vasiljevič Krukovský [Krukovskij] na str. 236, Č Š-tie [Zu Chongzhi] na str. 192, v Cambridgi [v Cambridgi] na str. 169 atd.

V tabulce „Diferenciální a integrální počet, funkce“ na zadní straně desek knihy autor uvádí, že symbol integrálu zavedl Henry Oldenburg okolo roku 1650 (sic!), kdy symbol použil při zpracování Newtonových rukopisů. Isaac Newton se však narodil v roce 1643 a za symbol integrálu vdčíme Leibnizovi.

Na str. 58 se autor věnuje měření obvodu Země. V pozn. pod čarou 59 se zmiňuje o „jakési oáze“, v níž Eratosthenes prováděl měření. Přitom je dobře známo, že svá měření prováděl Eratosthenes při slunovratu v Syené na obratníku Raka v oblasti dnešního Asuanu (a též v Alexandrii).

Poslední odstavec na str. 124 je věnován maticím a determinantům. Determinanty jsou popsány jako „čísla, která se počítají z matic různým pronásobováním a sčítáním či odčítáním jejich prvků“.

Text knihy je dosti nevyvážený. Například J. B. J. Fourierovi (autor píše Fournier) se věnuje jen jediná věta na str. 138 a poznámka pod čarou na str. 250. Fourier si jistě zaslouží víc, zvláště s přihlédnutím k rozsáhlým technickým aplikacím jeho výsledků.

Na str. 175 se píše, že se John Neper přiblížil „na dosah objevení logaritmů.“ Přitom právě Neper dekadické logaritmy objevil a popsal. Na str. 177 se autor zmiňuje o tom, že Leibniz (1649–1716) sestrojil první mechanický kalkulátor. Pascalina Blaise Pascala je však dřívějšího data a již v roce 1649 získal Pascal povolení ji vyrábět. Nemluvě o Schickardově kalkulátoru, který je ještě starší.

Na str. 185 jsou uvedeny špatně letopočty: místo 1653 patří 1553, místo 1663 pak 1563. Podobně jsou zjevně chyby v letopočtech na str. 195: William Petty (1623–1687) si nemohl začít zaznamenávat týdenní data o úmrtích v Londýně v roce 1532. Nesprávný odkaz je na Pettyho i v rejstříku. Na str. 244 je chybně uvedeno datum úmrtí Carla Fridricha Gausse (správně je 1855) atd.

Na str. 234 se uvádí o K. Weierstrassovi: „Narodil se v rodině vládního úředníka, a jak už to u podobných osobností bývá, projevil zájem o matematiku. . .“ Na další straně pak autor píše o Weierstrassově univerzitní kariéře v Kaliningradu. V té době se ale město jmenovalo Königsberg (česky Královec), viz též str. 239. Název Kaliningrad se používá po roce 1945. Weierstrass zahájil univerzitní kariéru ve Wroclawi, později přešel do Berlína. V Königsbergu nepůsobil, ale byl mu tam udělen čestný doktorát.

Na str. 275 se autor věnuje osudům a dílu Antonína Svobody. Jako datum uvedení prvního čs. počítače SAPO uvádí rok 1956, avšak počítač byl spuštěn teprve v září 1957 a plný provoz byl zahájen až v březnu 1958.

V knize se navíc objevují i nepřesnosti z hlediska matematického; pravděpodobně se do knihy „vloudily“ ve snaze docílit co největší čtivosti. Např. na str. 45 v tabulce „Heslo III. Typy reálných čísel“: ve druhém odstavci zdola je vysvětlen pojem kmenové zlomky (hodil by se čtenáři již na str. 25, kde se o nich autor zmiňuje poprvé). Kmenové zlomky jsou podle autora „ty, které dnes píšeme se zlomkovou čarou“, což je však jen část pravdy, neboť se jedná jen o zlomky s čitatelem 1. Na str. 116 se tvrdí, že „dvě ze tří řešení kubické rovnice jsou komplexní, obsahují $\sqrt{-1}$.“ Všechny tři kořeny jsou samozřejmě komplexní a alespoň jeden je reálný. Autor špatně opsal Ludolfovo číslo na

str. 120. Místo 3,141...462 633 832... má být 3,141...462 643 383... Přitom na další straně píše, že se kosmologům jednou snad bude hodit znalost π na sto míst, aby mohli spočítat objem známé části vesmíru s přesností na krychlový zlomek vlnové délky γ záření. (Aby si mohl čtenář udělat o tomto výroku lepší představu, podotkneme, že vlnová délka záření γ je menší než 10^{-12} m a odpovídající krychlička by tedy měla objem menší než 10^{-27} mm³. Navíc je vesmír nehomogenní a rozpíná se.) Dále podle autorovy definice prvočísla na str. 143 je 1 prvočíslem. Magický čtverec na str. 190 před kapitolou *Zmatené počítání* nemá řádkové ani sloupcové součty 505, jak tvrdí autor, ale 870.

Nezřídka se objevuje hovorový jazyk, který do knihy tohoto charakteru nepatří: „Dopřejme si malý výlet do historie. Polsko v ní *driftovalo* v rovinách severní Evropy víc než jiné země (str. 227).“ Na str. 223 se zase píše: „Smířme se však s tím, že za to musí autor i čtenář zaplatit jistou cenu, spočívající v tom, že takový výklad může být opravdu spíš přibližný než *akuratní* a musí zamlčet některé z podob popisovaného jevu.“ Má se s tím však čtenář opravdu smířit?

V knize najdeme i řadu stylistických nedostatků, vágních formulací, chybnou interpunkci, vychýlení z vazby atd. Vzhledem k výskytu mnoha nepřesností a překlepů je pak otázkou, zda lze věřit, že Eukleides skutečně řekl egyptskému králi Ptolemaiovi, že: „Ke geometrii nevedou královské cesty“ (str. 61; zdroj autor neuvádí). Na druhou stranu je třeba podotknout, že kniha podobného ražení (napsaná lehkým stylem a s ohledem na čtenáře) na českém trhu chybí. Je opravdu škoda, že autor nevěnoval přípravě knihy více pozornosti. V daném případě by pravděpodobně stačilo, kdyby konzultoval s odborníky a kniha prošla odbornými recenzemi zaměřenými na eliminování překlepů a nepřesností v oblasti všeobecných dějin. Pokud by byly zmíněné a další chyby odstraněny, jednalo by se o velmi přínosnou knihu. V této podobě ji však zájemcům o historii matematiky doporučit nelze. (*Redakčně zkráceno.*)

Jaromír Baštinec, Helena Durnová